

Arbitraža u međunarodnom pravu

Marković, Miroslav

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Šibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:071365>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-12-01**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova
Veleučilišta u Šibeniku](#)

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU

UPRAVNI STUDIJ

PREDDIPLOMSKI STRUČNI UPRAVNI STUDIJ

Miroslav Marković

ARBITRAŽA U MEĐUNARODNOM PRAVU

Završni rad

Šibenik, 2015.

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU

UPRAVNI STUDIJ

PREDDIPLOMSKI STRUČNI UPRAVNI STUDIJ

ARBITRAŽA U MEĐUNARODNOM PRAVU

Završni rad

Kolegij: Osnove međunarodnog prava

Mentor: dr. sc., Ljubo Runjić, pred.

Student: Miroslav Marković

Matični broj studenta: 137841253

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. NAČINI MIRNOG RJEŠAVANJA SUKOBA.....	3
2.1. Diplomatska sredstva	4
2.1.1. Izravni pregovori	4
2.1.2. Dobre usluge.....	4
2.1.3. Posredovanje (medijacija)	5
2.2. Institucionalizirana (funkcionalna) sredstva.....	6
2.2.1. Istraga (anketa, istražno povjerenstvo).....	6
2.2.2. Mirenje	7
2.3. Sredstva koja dovode do obvezujuće presude	8
2.3.1. Arbitraža.....	8
2.3.2. Međunarodni sud	8
3. ARBITRAŽA	10
3.1. Pojam arbitraže.....	10
3.2. Arbitražna tijela.....	11
3.3. Osnova arbitraže.....	15
3.4. Mjerodavna pravila za presuđivanje spora	16
3.5. Predmet spora	17
3.6. Postupak	18
3.7. Presuda	19
3.8. Sporedni (incidentni) postupci	20
4. HRVATSKO – SLOVENSKI ARBITRAŽNI SPOR.....	22
4.1. Memorandum Vlade Republike Slovenije o Piranskom zaljevu.....	23
4.2. Sadržaj Sporazuma	25
4.3. Povlačenje Republike Hrvatske iz arbitražnog spora	31
5. ZAKLJUČAK	32
LITERATURA.....	33

ARBITRAŽA U MEĐUNARODNOM PRAVU

MIROSLAV MARKOVIĆ

Ante Starčevića 19, Benkovac, miro0906@gmail.com

Sažetak: Međunarodni je spor svako neslaganje tvrdnji ili zahtjeva između dviju međunarodnih osoba ili više njih. Većinu sporova rješavaju stranke spora same između sebe, nakon kraćih ili duljih pregovora. Sredstva mirnog rješavanja koja su se izgradila u međunarodnom pravu na raspolaganju su strankama spora, ali one prema općem međunarodnom pravu nisu obvezatne na svoj spor primijeniti neko određeno sredstvo. Za uporabu pojedinog sredstva uvijek je potrebna privola stranaka. Načini mirnog rješavanja sporova su podijeljeni u 3 skupine: u diplomatska sredstva, Institucionalizirana (formalizirana) sredstva koja ne moraju dovesti do konačne odluke i sredstva koja dovode do obvezujuće presude. U diplomatska sredstva spadaju izravni pregovori između strana spora, dobre usluge i posredovanje nekog trećeg. U institucionalizirana sredstva spada mirenje i istraga, a pod sredstva koja dovode do obvezujuće presude su arbitraža i rješavanje sporova na Međunarodnom sudu. Arbitraža, je u pravu način rješavanja sporova, u kojem se sporovi rješavaju izvan suda, a stranke svoj predmet spora iznose pred jednu ili više osoba (arbitar, arbitri, arbitražni sud). Arbitar, odnosno arbitražni sud kao nedržavni sud svoje ovlaštenje za rješavanje spora crpi iz sporazuma stranaka. Arbitraža je najstarija pravna metoda rješavanja sporova. Njena uloga je rješavanje u skladu sa međunarodnim pravom podnesenih joj sporova. Njeno postojanje zabilježeno je još kod naroda starog istoka, zatim Sumerana, starih Grka, srednjovjekovnih talijanskih gradova i drugih.

(32 stranica / 0 slika / 0 tablica / 6 literaturnih navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u: Knjižnici Veleučilišta u Šibeniku

Ključne riječi: mirno rješavanje sporova, Arbitraža, Hrvatsko – Slovenski arbitražni spor

Mentor: dr. sc. Ljubo Runjić, pred.

ARBITRATION IN INTERNATIONAL LAW

MIROSLAV MARKOVIĆ

Ante Starčevića 19, Benkovac, miro0906@gmail.com

Summary: International dispute is any discrepancy claims or claims between two international persons or more. Most cases are resolved between parties among themselves, after shorter or longer negotiations. Means of peaceful settlement, which were built in international law, are at disposal for the parties, but according to general international law are not obliged to apply a particular asset for their dispute. To use an individual asset it still requires consent of the parties. Methods of peaceful settlement of disputes are divided into three groups: the diplomatic means, institutionalized (formalized) funds which do not necessarily lead to a final decision, and the means that lead to a binding judgment. Diplomatic means include direct negotiations between the parties to the dispute, good offices and mediation of a third party. Institutionalized goods include conciliation and investigation, and the means that leads to binding judgment are arbitration and judgment in front of the international court of justice. Arbitration, in a terms of a law is a way to deal with litigation, in which disputes are considered to be resolved out of court, where parties are representing their matter in front of one or more persons (arbitrator, arbitrators, court of arbitration). Arbitrator, or court of arbitration as a non-state court derives its authority to resolve the dispute from agreement between the parties. Arbitration is the oldest legal method of solving disputes. Its role is to resolve, in accordance with international law, disputes submitted to it. Its existence was noted even among the people of the Far East, Sumerans, ancient Greeks, medieval cities and other.

(32 pages / 0 figures / 0 tables / 6 references / original in Croatian language)

Paper deposited in: Library of Polytechnic in Šibenik

Keywords: peaceful settlement of disputes, Arbitration, Croatian – Slovenian arbitrary

Supervisor: Ph.D. LjuboRunjić, pred

1. UVOD

Države su istovremeno subjekti međunarodnog prava i međunarodnih odnosa. Kao takve one stupaju u najrazličitije vrste međunarodnih odnosa u kojima se mogu pojaviti sporovi. Prema presudi predratnog Stalnoga suda međunarodne pravde u parnici *Mavrommatisiz* 1924., „spor je neslaganje o nekoj točki prava ili činjenici, proturječje, suprotstavljanje dvaju pravnih ili interesnih stavova između dviju osoba“. U ovome kontekstu pod osobama se podrazumijevaju međunarodnopravni subjekti. Da bi nastao spor, dovoljno je da jedna država postavi neki zahtjev, a druga da ga odbije. Nije dovoljno da jedna od strana tvrdi kako spor ne postoji. Nastale sporove države mogu rješavati na različite načine počevši od diplomatskih sredstava do upotrebe oružane sile. Međunarodno pravo je jedan od instrumenata međunarodnih odnosa koji nalazi sve širu i gotovo općeprihvaćenu podršku kao način uređenja tih odnosa. Države se najčešće koriste mirnim sredstvima za rješavanje međusobnih sporova pri čemu daju prednost pregovorima budući im oni omogućavaju zadržavanje kontrole nad sporom. Ostalim mirnim sredstvima pribjegavaju samo izuzetno kada težina i hitnost spora zahtijevaju njegovo rješavanje bez odlaganja a međunarodnopravne ili međunarodne političke okolnosti im ne dopuštaju da vlastite interese zadovolje drugim, nepravim sredstvima. Nastojanje da se međunarodni sporovi rješavaju mirnim putem predstavlja najvažnije pitanje međunarodnog prava.

Arbitraža je najstarija pravna metoda rješavanja sporova. Njena uloga je rješavanje u skladu sa međunarodnim pravom podnesenih joj sporova. Njeno postojanje zabilježeno je još kod naroda starog istoka, zatim Sumerana, starih Grka, srednjovjekovnih talijanskih gradova i drugih. Arbitraža kao način rješavanja sporova u modernom smislu riječi prvi put je predviđena 1794. godine, u *Ugovoru o prijateljstvu, trgovini i navigaciji* zaključenom između Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije, poznatom kao *Jay Treaty*.²¹ Ugovor je predvidio formiranje mješovitih komisija sastavljenih od jednakog broja Britanaca i Amerikanaca, čiji zadatak je bio da rješavaju brojne otvorene sporove između ovih dviju država. Ona se nakon toga često primjenjivala ne samo između ovih država. Od 1794. do kraja 1900. godine, bilo je 170 slučajeva. Dalji razvoj arbitraže uslijedio je nakon zaključenja sporazuma između Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije poznatom kao Alabama

(*Alabama Claims arbitration*) 1872. godine. Ovaj sporazum je predvidio formiranje arbitražnog suda od pet članova. Većina članova dolazila je iz trećih država. Obje strane u sporu imale su po jednog predstavnika. Presuda suda bila je obavezna za strane u sporu.

Haška mirovna konferencija iz 1899. godine označila je početak nove faze u razvoju arbitraže. Usvojena je Konvencija za mirno rješavanje međunarodnih sporova, koja se nije bavila samo arbitražom nego i drugim načinima mirnog rješavanja sporova kao što su dobre usluge i posredovanje. Ova konvencija dovela je do stvaranja stalnih mehanizama koji su omogućili uspostavu Stalnog arbitražnog suda. Ovaj sud osnovan je 1900. godine, a počeo je sa radom 1902. godine.

2. NAČINI MIRNOG RJEŠAVANJA SUKOBA

Znanost i pod njezinim utjecajem međunarodni ugovori izgradili su mnogobrojne načine (sredstva, postupke) mirnog rješavanja međunarodnih sporova. Načini mirnog rješavanja sporova su podijeljeni u 3 skupine, a to su:

- a) Diplomatska sredstva: (a) izravni pregovori između strana spora; (b) dobre usluge; (c) posredovanje nekog trećeg. Njihova je prednost u fleksibilnosti postupka. Prednost je tih sredstava i u tom što se postupak može obaviti u potpunoj tajnosti i daleko od pozornosti javnosti. Naime, u demokratskim društvima unutarne javno mnijenje može natjerati vladu svoje zemlje da odbije određene ustupke suprotnoj strani, koje bi ova inače bila spremna pružiti da su ti načini rješavanja ostali tajni do uspješnog rješenja samog spora. Ali tajnost može biti i nedostatak. Nedostaci tih načina rješavanja su što nema garancija, tj. jamstvo ravnopravnost strana. Jača strana može nametnuti svoj interes slabijoj strani, ali i treća država može nametati neki svoj interes jednoj ili objema stranama.
- b) Institucionalizirana (formalizirana) sredstva koja ne moraju dovesti do konačne odluke: (a) istraga i (b) mirenje. Prednost im je u nepristranosti tijela koje rješava spor. Riječ je o komisijama stručnjaka koje imenuju same stranke spora. Nedostaci ovih sredstava su što same strane spora same definiraju predmet spora i te ga komisije ne mogu prekoračiti. Uz to pokazalo se da svaka od strana koja nastoji izmijeniti postojeće pravno stanje u svoju korist izbjegava te postupke upravo zbog nepristranosti. Naime jedan put utvrđene činjenice ograničavaju je u daljnjim pogađanjima i mogućim ucjenama druge strane.
- c) Sredstva koja dovedu do obvezujuće presude: (a) arbitraža i (b) rješavanje spora pred nekim stalnim međunarodnim sudskim tijelom. Njihove su prednosti u nepristranom postupku i u jednakosti obiju strana u cijelom postupku. Ali države koje teže izmjeniti prava te one koje sumnjaju u pravičnost međunarodnog pravnog poretka odbacuju ih i daju prednost neposrednim pregovorima.

2.1. Diplomatska sredstva

2.1.1. Izravni pregovori

Neposredni pregovori strana u sporu bez sudjelovanja trećeg prethode svakom daljnjem rješavanju spora ako ga bude. Njih predviđaju i mnogi ugovori o mirnom rješavanju sporova kao obvezatan postupak prije nego se pribjegne ostalim načinima rješavanja. Ali prema općem međunarodnom pravu, dakle u nedostatku obveze iz nekog ugovora, sami pregovori nisu obvezatan način rješavanja. Jedna ih strana ne može nametnuti drugoj. Ako u slučaju neuspjelih pregovora nisu u izgledu neki drugi načini rješavanja, jača strana može nametnuti slabijoj svoj interes i diktirati joj uvijete rješavanja spora. Ipak u praksi najveći broj sporova, čak i onih opasnih po međunarodni mir, se rješavaju diskretnim pregovorima daleko od očiju javnosti.

2.1.2. Dobre usluge

Dobre usluge način su rješavanja nekog spora, pa i oružanog sukoba, u kojemu treća država, ili više njih, ili neko međunarodno tijelo, nastoji navesti strane da poduzmu ili da produlje izravne pregovore ili da se suglase na neki drugi način rješavanja. Taj drugi način može biti postupak pred stalnim međunarodnim sudom, arbitraža, iznošenje spora pred neku međunarodnu organizaciju, a rjeđe mirenje, anketa ili posredovanje.

Prednost dobrih usluga je u odsutnosti bilo kakvih pravila postupka i određenja predmeta spora. Mogu se obavljati diskretno i ostati u tajnosti. Trebale bi biti prihvatljive i onim državama koje se odupiru tome da se netko drugi miješa u sam predmet njihova spora.

Do dobrih usluga ili do posredovanja može doći ponudom trećega, ali rjeđe zahtjevom jedne ili obje strana u sporu ili u sukobu, upućenom trećem da obavi tu zadaću. Nemoguće ih je obaviti ako ih makar jedna strana otkloni. Ali i u tijeku obavljanja svoje zadaće tijelo koje pomaže stranama mora uživati povjerenje obje, izgubi li ga zadaća mu postaje nemoguća.

2.1.3. Posredovanje (medijacija)

U Haškoj konvenciji o mirnom rješavanju međunarodnih sporova, od 1907., posredovanje je opisano kao djelovanje jedne ili više država koje nisu umiješane u spor, s pomoću kojeg one nastoje pomiriti suprotstavljena stajališta i ublažiti napetost između država u sporu, kako bi se spor miroljubivo riješio. Međutim ubrzo nakon takvog definiranja osnovana je Liga naroda, u kojoj ulogu posredovanja više nemaju države pojedinačno, već organi te organizacije, koja je upravo i osnovana radi rješavanja sporova i sprječavanja rata. Danas osim država pojedinačno posreduju i organi Ujedinjenih naroda ili po njima imenovani pojedinci grupe ili tijela. Uz njih posredovati mogu i druge nevladine organizacije poput Svete Stolice. Bez obzira na raznovrsnost posrednika, posredovanje se sastoji u prenošenju i tumačenju zahtjeva, odgovora i prijedloga između stranaka u davanju savjeta i prijedloga strankama spora, s pomoću kojih se nastoji približiti njihova stajališta i omogućiti sporazumno rješavanje spora.¹

Posredovanje je aktivna djelatnost, a posrednik aktivni učesnik u pregovorima od koga se očekuje da iznosi vlastite prijedloge, da tumači prijedloge strana i da ih prenosi suprotnoj strani. Stoga posredovanje ima neke zajedničke karakteristike sa mirenjem. U oba slučaja iznose se vlastiti neobavezni prijedlozi. Predlagač može mijenjati vlastite prijedloge i iznositi uvijek nove prijedloge dok traje proces. Pored sličnosti postoje i razlike između posredovanja i mirenja. Posrednik iznosi vlastite prijedloge neformalno na bazi informacija prikupljenih od strana u sporu, dok kod mirenja posrednik sam ispituje spor i nudi rješenja. U praksi je vrlo teško utvrditi kad se završavaju dobre usluge i počinje posredovanje odnosno teško je utvrditi granicu između posredovanja i mirenja.

Posredovanje se može ponuditi iz vlastite pobude, ali stranke u sporu mogu ga i zatražiti, bilo samo jedna od njih ili obje zajedno. Katkad se radi posredovanja sazivaju kongresi ili konferencije. Poznati primjer za to je Berlinski kongres 1878. godine. I mirovne konferencije sastajale su se često posredovanjem neke države među zaraćenim stranama, tako je predsjednik Sjedinjenih Američkih Država Theodore Roosevelt posredovao u rusko-japanskom ratu.

¹ Primjer uspješne primjene sredstva posredovanja su Kanada i Francuska o francuskom ribolovu u kanadskim vodama u blizini Nove Zemlje. Godine 1988. kako bi se utvrdila godišnja kvota ulova za francuske ribare, dvije zemlje su se obratile Enriqueu Iglesiasu, predsjedniku Međuameričke banke za razvoj i bivšem urugvajskom ministru vanjskih poslova. Nakon obavljenih pojedinačnih i zajedničkih sastanaka sa predstavnicima stranaka i pregleda sve dokumentacije, predsjednik je predložio konačni prijedlog, na temelju kojih su stranke nakon kratkih pregovora 30. Ožujka 1989. sklopile sporazum.

Poslije Prvog svjetskog rata, u vrijeme Lige naroda, posredovanje u sporovima i situacijama opasnim za mir zadatak je organa Lige. U takvim je slučajevima, na inicijativu člana Lige, posredovalo njezino Vijeće. U Ujedinjenim narodima takvo djelovanje Vijeća sigurnosti može potaknuti svaka stranka spora, čak i ako nije članica Organizacije, svaka duga država članica Ujedinjenih naroda ili glavni tajnik Organizacije. Prema tome u nekim će slučajevima posredovanje Vijeća sigurnosti biti traženo, a u nekima ponuđeno.

2.2. Institucionalizirana (funkcionalna) sredstva

2.2.1. Istraga (anketa, istražno povjerenstvo)

Države u sporu često se razilaze u prikazu i ocjeni činjenica koje su dale povod sporu ili su važne za njihovo rješavanje. Tako se npr. postavljaju pitanja gdje se dogodio neki granični incident, jesu li u oružanom sukobu povrijeđena neka pravila humanitarnog prava, je li neki ratni čin izvršen u granicama teritorijalnog mora neutralne države ili na otvorenom moru ili slično. Istraga je način rješavanja sporova u kojem tijelo sastavljeno od stručnjaka, a imenovale su ga strane, ili po njihovom pristanku, na nepristran način utvrđuje činjenično stanje koje čini predmet spora. Izvješće povjerenstva o činjenicama ne obvezuje strane, ali je namijenjeno da im pomogne u pronalaženju rješenja u daljnjim pregovorima.

Države su isprva istražna povjerenstva sastavljale od jednog broja predstavnika država u sporu. I danas mnogi ugovori predviđaju takav sustav istražnog povjerenstva za slučaj budućih sporova. Međutim njihova je djelotvornost i pouzdanost povećana dodavanjem osoba koje ne pripadaju strankama spora. Na kraju, istragu može provesti neutralni, objektivni pojedinac ili istražno povjerenstvo u kojem uopće nema pripadnika stranaka u sporu.

Povjeravajući istražnom povjerenstvu zadaću da ispita činjenice spora, stranke se mogu odlučiti da činjenični nalaz povjerenstva smatraju konačnim, ali se isto tako mogu sporazumjeti da izvješće nema značenje značajno definiranog opisa činjeničnog stanja. Međutim bez obzira na stajalište stranaka prema obvezatnosti nalaza povjerenstva o činjenicama, njegovo izvješće samo po sebi ne rješava spor. Ono samo daje strankama

podlogu za daljnje pregovore i za rješavanje spora izravnim pregovorom ili nekim drugim načinom mirnog rješavanja spora.

2.2.2. Mirenje

Postupak mirenja razvio se razmjerno kasno kao posebna vrsta u nizu sredstava za mirno rješavanje međunarodnih sporova. To je postupak u kojem države iznose svoj spor pred sporazumno izabranog pojedinca sa zadatkom da spor ispita i predloži neko prikladno rješenje, ali se stranke nisu unaprijed obvezale da će to rješenje prihvatiti. Za razliku od posredovanja, gdje djeluju državni organi u ime države, organ mirenja je pojedinac ili zbor koji uživa povjerenje stranaka. Za mirenje se biraju osobe na temelju svojih moralnih i stručnih karakteristika.

Mirenje ima mnogo sličnosti sa arbitražom, osobito što se tiče sustava organa za mirenje, načina određivanja nadležnosti, postupka itd. Stoga između arbitraže i mirenja postoje ove načele razlike:

- a. Arbitraža je uvijek suđenje koje primjenjuje normu na spor, mirenje načelno nije vezano uz normu.
- b. Organ mirenja donosi samo izvješća i prijedloge koji ne obvezuje stranke.
- c. Organu mirenja nije potrebno da samo jedno i konačno izvješće uputi strankama, nego se može ovlastiti da strankama uzastopno šalje izvješća sa različitim prijedlozima ako prijašnji ne bi dovelo do rješenja.

Zadatak je mirenja rasvijetliti činjeničnu i pravnu stranu spora, prikupiti potrebne obavijesti te na temelju obavijesnih izlaganja i nepristranih prijedloga dovesti stranke do sporazumne odluke o rješenju spora. Ako u postupku ne dođe do mirenja, komisija sastavlja izvješće u kojem stranama predlaže cjelovito rješenje povjerenog joj spora i ostavlja im rok da ga obje prihvate ili odbace.

Mirenje u novije vrijeme nije samo navedeno kao jedno od sredstava mirnog rješavanja sporova u posebnim dokumentima o rješavanju sporova već je predviđeno i detaljno uređeno mnogim međunarodnim ugovorima kojima se kodificiraju i razvijaju različita područja međunarodnog prava(*Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije* (1965.), *Bečka*

konvencija o predstavljanju država u odnosima s univerzalnim međunarodnim organizacijama (1978.), Bečka konvencija o sukcesiji država glede međunarodnih ugovora(1978.)

2.3. Sredstva koja dovode do obvezujuće presude

2.3.1. Arbitraža

Međunarodna arbitraža rješavanje je sporova između država i drugih međunarodnih subjekata odlukom arbitra koje su strane izabrale i koji izriču obveznu i u pravilu konačnu presudu. Za arbitražu su bitne dvije značajke, rješenje koje ona donosi je presuda, tj. primjena pozitivnog prava na konkretni spor i rješenje je obvezno i mora se izvršiti. Arbitraža se najčešće povjerava zboru od više arbitara, tri, pet, pa i više. Stranke sporazumno imenuju suca pojedinca ili sastavljaju zbor sudaca, a često se sporazumijevaju da svaka stranka imenuje jednaki broj članova zbora. No budući da se obično određuje neparni broj članova zbora, mora barem o tome dodatnom članu, najčešće predsjedniku arbitražnog vijeća, doći do sporazuma.

2.3.2. Međunarodni sud

Povelja Ujedinjenih naroda, uz ostala sredstva mirnog rješavanja sporova na primjenu kojih obvezuje države članice Organizacije navodi i sudsko rješavanje. Pri tom kao jedan od glavnih organa Ujedinjenih naroda ustanovljen je Međunarodni sud, kojem je posvećena posebna glava Povelje (XVI.) i Statut Suda, usvojen i kao sastavni dio Povelje. Međunarodni sud osnovan je po uzoru na Stalni sud međunarodne pravde koji je djelovao u vrijeme Lige naroda. Međutim u današnje vrijeme osnivaju se i drugi međunarodni sudovi. Već i u samoj Povelji rečeno je da je Međunarodni sud glavni sudski organ Ujedinjenih naroda što ne znači i jedini. Štoviše, u čl. 95. Povelje kaže se: „Ništa u ovoj Povelji ne sprječava članove Ujedinjenih naroda da rješavanje svojih sporova povjere drugim sudovima na temelju sporazuma koji već postoje ili koji mogu bit sklopljeni u budućnosti.”

Države su doista pristupale osnivanju raznovrsnih međunarodnih sudova koji se međusobno razlikuju prema krugu država na koje se odnosi, prema vrsti stranaka kojima mogu suditi, prema pravu koje primjenjuju, prema svojim nadležnostima, itd. nisu sve zamisli o nekim sudovima realizirani, a neki su već i ukinuti. Od sudova opće nadležnosti, tj. sudova koji su nadležni za sporove o svojoj nadležnosti za sporove iz svih područja međunarodnog prava, osim Međunarodnog suda, danas postoji samo Srednjoamerički sud. Osnovan je 1991. na temelju Protokola uz Povelju Organizacije srednjoameričkih država, Statut mu je usvojen 1992., Srednjoamerički sud počeo je raditi 1994. Na temelju Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora, 1996.g. osnovan je specijalizirani sud za to područje međunarodnog prava – Međunarodni sud za pravo mora. Unutar Europskih zajednica i nekih drugih regionalnih gospodarskih integracija postoje sudovi za područje djelovanja tih međunarodnih organizacija. Poseban sudski mehanizam osnovan je i unutar Svjetske trgovinske organizacije. Nakon Europskog suda za prava čovjeka osnovan je i Međamerički sud za prava čovjeka i Afrički sud za prava čovjeka i naroda.

Nakon mnogo oklijevanja, prvi put nakon suđenja za ratne zločine počinjene u Drugom svjetskom ratu, međunarodni sudovi za kršenje međunarodnog kaznenog prava osnovani su za područje bivše Jugoslavije i za Ruandu. Međunarodna zajednica na raznovrsne načine sudjeluje i u kaznenim postupcima na Kosovu i u Kambodži, Sijera Leoneu i Istočnom Timoru. Međutim, te pojedinačne međunarodne kaznene jurisdikcije trebalo je zamijeniti općim svjetskim Međunarodnim kaznenim sudom. 17. srpnja 1998. u Rimu je usvojen i za potpisivanje otvoren Statut Međunarodnog kaznenog suda. Statut je stupio na snagu 1. srpnja 2002., a do sredine studenog 2005. ratificiralo ga je sto država, među kojima je i Hrvatska. Sud je nadležan samo za fizičke osobe, pojedince koji budu optuženi za povredu međunarodnog humanitarnog prava, poput teških povreda ratnog prava, genocid, zločine protiv čovječnosti ili za zločin agresije.

Međunarodni sud, glavni sudski organ Ujedinjenih naroda, ima dvostruki zadatak: rješavanje parnica u sporovima između država koje stranke pred njih sporazumno iznosu i davanje savjetodavnih mišljenja na zahtjev Ujedinjenih naroda i nekih drugih, na traženje takvih savjeta ovlaštenih organizacija. Ovdje se govori o svojoj posljednjoj djelatnosti Suda premda ta djelatnost djelomično pripada sredstvima mirnog rješavanja sporova i osiguranja mira kako su ona ustanovljena u Povelji Ujedinjenih naroda.

3. ARBITRAŽA

3.1. Pojam arbitraže

Međunarodna arbitraža („izbrano sudovanje“) rješavanje je sporova između država i drugih međunarodnih subjekata odlukom arbitara koje se strane izabrale i koji izriču obveznu i u pravilu konačnu presudu.

Porijeklo arbitraže je dosta staro. Njene tekovine nalazimo još u starom vijeku u rješavanju sporova koje su vodili sumeranski i grčki gradovi. Jedan od najpoznatijih ugovora tog vremena je ugovor o tridesetogodišnjem miru između Atene i Sparte zaključen 445. i ugovor iz Nicijasa zaključen između istih država 421. godine prije nove ere. Nakon ovog razdoblja razvoja dolazi do zastoja u razvoju arbitražne prakse. Razlog za to su Rimska osvajanja, koja nisu poznavala kompromisni način rješavanja sporova. U srednjem vijeku dolazi do zaključivanja brojnih arbitražnih ugovora, da bi u doba apsolutizma ova praksa sasvim prestala.

Događaj koji će označiti početak moderne arbitraže je Ugovor o prijateljstvu, između SAD i Velike Britanije iz 1794. godine. Također u tom periodu dolazi do zaključenja mnogih ugovora između SAD-a i mnogih južnoameričkih država. U ovim ugovorima stoji da će rješavanje mogućih sporova biti povjereno mješovitim komisijama. Upravo u tim komisijama treba tražiti preteče današnjih arbitražnih sudova. Vrijedanspomena je i slučaj „Alabama“ riješen u Genevi 1872. godine. Spor je nastao povodom optužbe SAD-a da je Velika Britanija za vrijeme građanskog rata u svojim lukama pravila i opremala brodove za oružane snage južnih država i time prekršila obvezu neutralne države. Na osnovu Washingtonskog ugovora iz 1871. spor je izniet pred petočlanu komisiju koja je osudila Veliku Britaniju na isplatu odštete u iznosu od 15,5 milijuna dolara. Ovu presudu je Velika Britanija i izvršila u predviđenom roku. Ovaj spor je izuzetno bitan za razvoj arbitraže iz više razloga. Po prvi put se obrazuje pravi arbitražni sud, a ne mješovita komisija za rješavanje sporova. Taj sud činili su sudci trećih država. Također se vidjelo da se važni sporovi mogu rješavati putem arbitraže.

Značajan datum u povijesti razvoja arbitraže predstavljaju Haške mirovne konferencije. Na ovim konferencijama je izvršena i kodifikacija arbitražnih pravila, zasnovana na praksi rješavanja arbitražnih sporova. Na ovim konferencijama se pokušala uvesti obvezna arbitraža za sporove koji ne dovode u pitanje nacionalnu čast.

Uspjeh na Prvoj haškoj konferenciji donosi i osnivanje Stalnog arbitražnog suda. Usprkos nazivu to nije stalni sud već spisak kandidata za sudce koje imenuju države strane. Svaka država potpisnica imenuje najviše 4 osobe na razdoblje od 6 godina. U slučaju spora, države imaju mogućnost sa ovog spiska odabrati suce koji će rješavati njihov spor. Prema tome suci ne sude stalno, već se nalaze na popisu i na raspolaganju državama u slučaju potrebe.

Neki pisci upirući se na članak 37(1). Haške konvencije o mirnom rješavanju sporova iz 1907., smatraju da je arbitraža uvijek suđenje na temelju poštovanja prava. Juraj Andrassy, koji je tome mišljenju nastojao biti dosljedan, stoga je uveo pojam „izravnanje“ za sporove u kojima tijelo što ga imenuju strane u sporu izriče obveznu presudu na izvanpravnoj osnovi, a kojom za njih propisuje novo pravno uređenje njihovih budućih odnosa. Ali kako u svakoj arbitraži strane imaju odlučujuću riječ glede osnove na kojoj je arbitar dužan odlučiti njihov spor, u stvarnosti je gotovo nemoguće razlikovati arbitražne od drugih obvezujućih presuda. Stoga se u praksi, a i u pretežitom dijelu znanosti, tzv. *reglement d'interetsi composition amiable*, koje je Andrassy nazvao „izravnanjem“, uzimaju kao specifični oblici međunarodne arbitraže.

Arbitraža je moguća i između bilo koja dva subjekta, npr. između pravnih osoba iz različitih država ili između neke države i inozemne pravne osobe (npr. banke ili petrolejske kompanije). U ovom potonjem slučaju nije riječ o međunarodnoj nego o tzv. transnacionalnoj arbitraži.

3.2. Arbitražna tijela

Arbitražnu presudu može donijeti neki ugledni pojedinac, kao nosilac određene titule ili javne funkcije ili neka ugledna privatna osoba. To može biti i grupa takvih osoba. Arbitraža se najčešće povjerava neparnoj grupi od tri ili pet arbitara. Stranke imenuju po jednak broj arbitara, najčešće svojih državljana i dogovaraju se o predsjedniku ali izbor predsjednika mogu prepustiti arbitrima ili nekom trećem o kome se unaprijed dogovore.

U povijesti međunarodnih odnosa ulogu arbitra obavljala su različita tijela i pojedinci. u antičkoj Grčkoj, između helenskih gradova – država okupljenih u saveze (amfiktionije) oko nekog zajedničkog svetišta, skupštine tih saveza rješavale su međusobne sporove. Rimskoj

državi, jer je težila svjetskoj vlasti, arbitraža nije bila primjerena. Srednjovjekovnim feudalnim odnosima u Europi odgovaralo je da sizeren izriče pravdu vazalima. U okviru Svetoga Rimskoga Carstva papa i car natjecali su se za prvenstvo, ali je svaki od njih ponekad vršio ulogu arbitra u sporovima između nižih vladara. u crkvenim i svjetovnim stvarima tu su ulogu obavljali i crkveni koncili. Duhovno jedinstvo u srednjoj i zapadnoj Europi raspalo se u 16. stoljeću zbog pojave protestantizma; suvereni vladari otad ne priznaju nikakvu višu vlast te tako i arbitraža privremeno zamire.

Moderno arbitražno rješavanje međunarodnih sporova počinje od britansko – američkoga ugovora (Jay Treaty) iz 1794. o rješavanju sporova proizišlih iz minulog rata za američku neovisnost.

Od početka 19. stoljeća ulogu arbitra obavljaju sljedeća tijela i pojedinci:

a) *Jedinstveni arbitri*. To su bili vladari trećih država koje su imenovale strane, npr. ruski car Aleksandar II. u sporu *Maria Luz* između Japana i Perua iz 1875. Manjkavost takve arbitraže, naročito do sredine 19. stoljeća, bila je u tome što su vladari arbitri ponekad odbijali obrazložiti svoju odluku (npr. pruski kralj Fridrik Vilim IV. u britansko – francuskom sporu *Portendickiz* 1843.). Kasnije su vladari i ostali glavari država prepuštali rješavanje spora jednomu ili nekolicini stručnjaka od svoga povjerenja, a pripremljenu presudu samo su potpisivali. Ulogu arbitra često su vršili predsjednici republika, npr. predsjednik SAD – a C.Coolidge u sporu *Tacna i Arica* između Perua i Čilea 1925.

U toj su se ulozi nalazili i kolegijalni glavari država ili njihovi predsjednici (švicarsko Savezno vijeće, predsjednik Švicarske konfederacije). Ulogu jedinstvenoga arbitra obnašala su i druga kolegijalna tijela *in corpore*, poput britanske i čileanske vlade, Senata grada Hamburga, Kasacijskoga suda u Parizu i dr. Ta su tijela obično imenovala jednoga ili više svojih članova da u njihovo ime obave arbitražu.

Veoma je često ulogu arbitra pojedinca vršio ugledan stručnjak iz reda diplomatskih agenata, sudaca, profesora prava, ministara ili drugih visokih vladinih dužnosnika iz treće države, i to najčešće prema procesnim propisima po kojima postupaju i arbitražni tribunali.

b) *Mješovita vijeća*. Ta vrsta arbitraže pojavila se krajem 18. stoljeća, i to najprije u obliku paritetnih diplomatskih vijeća. Svaka strana imenovala je po jednoga predstavnika, i oni su težili nagodbi prije nego odluci zasnovanoj na pravu. Ako se nisu mogli nagoditi, spor su upućivali arbitru pojedincu.

Zatim je dolazilo do mješovitih arbitražnih vijeća sastavljenih od neparnoga broja članova. Svaka strana imenovala je po jednoga ili dva predstavnika, a oni su imenovali predsjednika. Ako su same države strane imenovale predsjednika vijeća, njegov je naziv bio „nadarbitar“ (*umpire, surarbitre*). I ta su vijeća težila nagodbi, ali su njihove odluke, za razliku od onih koje su izricali strani vladari, bile obilato obrazlagane.

c) *Arbitražni tribunali*, sastavljeni od neovisnih i nepristranih stručnjaka, datiraju od poznatog britansko – američkog spora *Alabama*, presuđenoga 1872. godine. Redovito se sastoje od neparnog broja članova: tri ili pet, a rjeđe više. Svaka strana u sporu imenuje po jednoga, dva ili više članova, među stručnjacima iz reda svojih građana ili stranaca. Suprotnoj se strani po pravilu pruža mogućnost da iz određenih razloga ospori neko imenovanje. Strane se potom same sporazumijevaju o osobi predsjednika, nadarbitra, ili njegov izbor prepuštaju već imenovanim članovima.

Ponekad u praksi jedna od strana nastoji omesti arbitražni postupak odbijajući ili odugovlačeći s imenovanjem svojih članova ili predsjednika. Da bi se izbjeglo sprječavanje djelovanja arbitraže tim putem, strane se mogu unaprijed obvezati da poslije isteka nekoga roka neimenovane članove imenuje neko neovisno tijelo. To je katkad bio predsjednik Švicarske konfederacije, predsjednik švicarskoga Vrhovnoga suda, a u novije doba predsjednik Međunarodnoga suda u Den Hagu ili osoba sličnoga položaja.

d) *Pokušaji organizirane arbitraže. Stalni arbitražni sud*. Suprotno njegovu nazivu, to nije stalni sudbeni organ. Osnovan je Haškom konvencijom o mirnom rješavanju sporova iz 1899., a danas djeluje prema propisima istoimene Haške konvencije iz 1907. Stalni ured obavlja tehničke poslove, a strane sastavljaju arbitražni zbor za svaki spor posebno, s popisa arbitara koji vodi ured, ali i izvan toga popisa. Svaka država stranka Haške konvencije imenuje za taj popis četiri osobe kao moguće arbitre.

Njegovo je sjedište u Palači mira u Den Hagu, gdje je sjedište i današnjega Međunarodnoga suda, osnovanog Poveljom UN – a iz 1945. Mehanizam Stalnoga arbitražnoga suda također služi kao element u fazi kandidiranja za izbor sudaca Međunarodnoga suda.

Taj je Sud osnovan kao nadomjestak za Stalni sud međunarodne pravde koji je bio osnovan tek 1922. U okviru Stalnoga arbitražnog suda do Drugog svjetskog rata izrečeno je 20 presuda, od kojih tri nakon 1922., kada je počeo s radom i Stalni sud međunarodne pravde. Ali njegov mehanizam u novije vrijeme opet postaje aktivan.

Arbitražna komisija Konferencije o bivšoj Jugoslaviji. Ustanovljena je Deklaracijom o Jugoslaviji što su je ministri vanjskih poslova Europske zajednice usvojili 27. kolovoza 1991. Njezino osnivanje i nadležnost prihvatile su vlade jugoslavenske Federacije i svih republika bivše Jugoslavije, odazivajući se pozivu da sudjeluju u radu Konferencije, koja je otpočela u Den Hagu u rujnu te godine.

Najprije je bila sastavljena od predsjednika ustavnih sudova iz pet država članica Europske zajednice. Nakon Londonske konferencije održane krajem kolovoza 1992., sastojala se od triju predsjednika ustavnih sudova, jednoga suca Europskoga suda za ljudska prava i jednoga suca kojeg je imenovao predsjednik Međunarodnoga suda u Den Haagu. Od početka do kraja predsjedao joj je predsjednik Ustavnoga vijeća Francuske Republike Robert Badinter (po njemu je nazvana „Badinterova komisija“), ali joj je jedan od članova bio i Roman Herzog, potonji predsjednik Njemačke. Nije imala članova s prostora bivše Jugoslavije.

Komisija je bila prvobitno osnovana radi rješavanja sporova između teritorijalnih cjelina bivše Jugoslavije putem obvezujućih presuda, no uz rezervu da iznošenje pred Komisiju svakoga spora odobre supredsjedatelji Konferencije. Ali se njezina djelatnost svela na izricanje savjetodavnih mišljenja na zahtjev supredsjedatelja ili Vijeća ministara Europske zajednice. Izrekla je 15 mišljenja o različitim pitanjima proizašlim iz raspada bivše Jugoslavije, među ostalima i o sukcesiji država te o ispunjenju uvjeta novih država za njihovo priznanje. Posljednja dva mišljenja izrekla je 13. kolovoza 1993. dokidanjem Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji nakon sklapanja Daytonskih sporazuma krajem 1995., i ona je prestala djelovati.

Sud za mirenje i arbitražu u krilu Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS). Ustanovljen je Konvencijom usvojenom u Stockholmu 1992. Njegovo djelovanje inspirirano je primjerom Stalnoga arbitražnoga suda. Svaka stranka te Konvencije imenuje na popis po dva potencijalna izmiritelja te po jednoga arbitra i njegova zamjenika. Između njih se biraju Biro Suda sastavljen od predsjednika, potpredsjednika i tri člana te vijeća za mirenje i arbitražni tribunali *ad hoc*.

Za stranke Konvencije pribjegavanje mirenju je obvezatno. Taj postupak može jednostrano pokrenuti svaka strana nekoga spora. Arbitražni se postupak pokreće nakon neuspjeloga mirenja, ali se on uvijek zasniva na obostranom pristanku strana u sporu. One mogu sklopiti sporazum o arbitraži ili mogu jednostrano prihvatiti fakultativnu klauzulu o obveznoj arbitraži po primjeru članka 36(2). Statuta Međunarodnoga suda.

Svaka strana u sporu imenuje jednoga člana komisije za mirenje. Biro Suda imenuje predsjednika i još dvojicu s liste izmiritelja koji moraju biti iz trećih zemalja. U arbitražni tribunal ulazi arbitar svake od strana (ili njegov zamjenik) s popisa, a predsjednika i još dva arbitra također imenuje Biro Suda. Time je veoma umanjena mogućnost opstrukcije tih postupaka. Ali Stockholmska konvencija još nije našla svoju primjenu u praksi.

3.3. Osnova arbitraže

Međunarodna arbitraža zasniva se isključivo na dobrovoljnom pristanku strana na taj način rješavanja njihova spora. Pristanak uvijek podrazumijeva preuzimanje obveze o izvršenju izrečene presude u dobroj vjeri i u cijelosti.

Pristanak na arbitražu može se dati za već postojeći spor (prigodna ili izolirana arbitraža), ili glede sporova koji među strankama nekog ugovora mogu nastati u budućnosti (institucionalna arbitraža). Taj se drugi oblik može stipulirati u posebnim dvostranim ili mnogostranim ugovorima o rješavanju budućih sporova i pri tome ga, ovisno o vrsti spora, kombinirati s nekim drugim oblicima rješavanja. Npr. tzv. politički sporovi mogu se povjeravati mirenju, a tzv. pravni sporovi arbitraži ili sudskom rješavanju. Moguće je predvidjeti i više uzastopnih postupaka rješavanja za sve vrste sporova, npr. najprije pregovore, potom mirenje te arbitražu kao konačno sredstvo. Pristanak se može dati i u obliku tzv. arbitražne klauzule u mnogostranim i dvostranim ugovorima o bilo kojem predmetu, prema kojoj će se sporovi o primjeni ili tumačenju tih ugovora rješavati putem arbitraže.

Pristanak na arbitražu za već postojeći spor izražava se arbitražnim kompromisom (pristatnom pogodbom). Ali ni arbitražni kompromis nije ništa drugo do međunarodni ugovor koji se ravna prema načelima iz Bečke konvencije iz 1969. Njime strane određuju predmet spora i način imenovanja arbitra ili arbitražnoga tribunala. Kompromis, nadalje, može sadržavati osnovu na temelju koje će arbitar presuditi spor, pravila postupka, rok za izricanje presude, jezik postupka i presude, sjedište sudovanja, raspodjelu troškova postupka i drugo.

Odredbe kompromisa i ugovora o arbitraži obvezuju arbitre. Njihove nejasnoće i praznine arbitri popunjavaju posezanjem za općim načelima prava i običajnim pravom izgrađenim u praksi. To običajno pravo ipak ne nameće suverenim državama samu arbitražu kao obvezan način rješavanja bez njihova prethodnoga pristanka.

Za pravovaljanost arbitraže odlučujuća je valjanost kompromisa ili ugovora o arbitraži (npr. da nije protupravno nametnut jednoj ili objema stranama u sporu ili da nije istekla njegova važnost). Njegova ništavost ili prestanak važnosti može uzrokovati ništavost arbitraže. Ipak, ako strane zajednički ustanove tribunal i sudjeluju u postupku, iz toga se njihova ponašanja može protumačiti da su dale svoj naknadni prešutan pristanak na arbitražu (*forum prorogatum*), čak ako je kompromis i prestao vrijediti.

U slučaju nejasnoće ili spora o pristanku na arbitražu, arbitar je ovlašten tumačiti domašaj svoje nadležnosti. U tome smislu arbitar je sudac svoje vlastite nadležnosti (*competence de la competence*).

U tome je smislu Međunarodni sud u sporu *Nottebohmiz* 1953. istakao: „... još od spora *Alabama*, na temelju prijašnjih presedana, općenito je prihvaćeno da je u nedostatku suprotnoga ugovora svaki međunarodni tribunal sudac vlastite nadležnosti i ima moć u tu svrhu tumačiti instrumente koji ju predviđaju...“

To podrazumijeva da će se arbitar sam proglasiti nenadležnim, ili će ograničiti svoju nadležnost kada za to nađe opravdanje. Posljedice zloupotreba u tome pogledu bile bi prekoračenje nadležnosti arbitra i ništavost arbitražne presude.

3.4. Mjerodavna pravila za presuđivanje spora

a) Kompromis može propisati materijalna pravna pravila *ad hoc* primjenom kojih će arbitar presuditi spor. Do toga dolazi iznimno rijetko. Najpoznatiji takav primjer bila su Washingtonska pravila od 8. svibnja 1871., o dužnostima neutralne države u ratu na moru, na temelju kojih je Arbitražni tribunal presudom u sporu *Alabama* od 14. rujna sljedeće godine dosudio odštetu koju je Britanija platila SAD-u. U sporu o *Britanskoj Gvajani* Britanija i Venezuela kompromisom iz 1897. suglasile su se o tome da će se protupravni posjed nekoga područja u trajanju od pedeset godina, temeljem zastare, smatrati pravovaljanim.

Ako bi se strane uspjele suglasiti na takvim materijalnim pravilima, njima ne bi bilo teško postići rješenje svoga spora izravnim pregovorima i o tome sklopiti ugovor te time uštedjeti vrijeme i troškove postupka.

b) Kompromis može uputiti arbitra na primjenu međunarodnoga prava, rjeđe izričito navodeći čl.38(1). Statuta Haškog suda, koji propisuje njegove izvore. Takvo upućivanje znatno otklanja mogućnost praznina u pravu koje treba primijeniti.

c) Kompromis može uputiti na načela pravičnosti, načela pravičnosti i prava, na „apsolutnu pravičnost“, ili na odlučivanje *ex aequo et bono*. Arbitar će pri odlučivanju poštovati imperativna pravila općeg međunarodnog prava i stečena prava trećih država, a ovisno o tumačenju domašaja svoje ovlasti odlučit će u kojoj će mjeri u izricanju pravde odstupiti od subjektivnih stečenih prava strana.

d) Kompromis može zatražiti od tribunala da propiše buduće pravno uređenje za odnose među stranama (izravnanje). Tada će njegova vlast biti u biti ista kao kad odlučuje *ex aequo et bono*.

e) Ako kompromis ne predviđa nikakve odredbe o osnovi odlučivanja, to podrazumijeva da su ga strane ovlastile da njihov spor riješi na temelju općega međunarodnog prava.

Općenito je uvjerenje da u nedostatku primjenjivih pravnih pravila arbitar ne bi smio proglasiti *non liquet*. Ako sam ustanovi prazninu u pozitivnom pravu, to podrazumijeva njegovo pribjegavanje pravičnosti *praeter legem*, čak i bez posebnoga ovlaštenja strana. Do toga može ponajprije doći u sporovima o razgraničenjima na kopnu i na moru, ali i u pitanjima podjele imovine, dugova ili arhiva u postupku sukcesije država.

Prednost arbitraže u odnosu na odlučivanje pred stalnim međunarodnim sudovima u tome je što bi strane koje pripadaju istoj civilizacijskoj skupini (npr. države čije je pravo zasnovano na islamu), mogle za osnovu rješavanja svoga spora ili sukoba propisati njima zajednička pravna i etička načela. Za arbitre bi mogle odrediti stručnjake toga prava iz reda osoba od zajedničkoga povjerenja. Do toga u praksi još nije došlo.

3.5. Predmet spora

Predmet spora određuje se kompromisom i arbitar ga ne smije prekoračiti. O svim spornim točkama arbitar mora u presudi donijeti odluku. Pri tome, ako prije ili u tijeku

postupka uoči suglasnost strana o nekim točkama spora, tu će suglasnost utvrditi u svojoj presudi. Arbitru nije dopušteno davati stranama preporuke glede predmeta spora. Bez njihove suglasnosti ne smije im davati preporuke ni o pitanjima koja ne ulaze u predmet spora.

3.6. Postupak

Ako strane nisu propisale pravila postupka u kompromisu, mogu arbitra uputiti na takva već pripremljena pravila.

Držeći se propisa kompromisa ili ugovora o arbitraži, arbitar će sam nadopuniti sva pravila postupka koja mu propišu strane ili će ih po odluci strana sam propisati prije početka rasprave. Pri tome će se pridržavati općih načela prava iz te oblasti. Ta načela može pronaći u gore navedenim pravilima kao i u propisima o postupku stalnih sudskih tijela (npr. u Statutu i u Poslovniku Međunarodnoga suda u Den Haagu) te u njihovoj praksi.

Postupak se može sastojati od pismenoga i od usmenog dijela. U arbitraži pismeni je dio postupka obavezan, a usmeni samo po sporazumu strana ili ako arbitar odluči o njegovoj nužnosti.

Svaku stranu pred tribunalom zastupa agentom. Agent je službeni predstavnik svoje vlade i on prenosi poruke između tribunala i vlade. Izjave agenta, ili po njegovu odobrenju izjave savjetnika i odvjetnika, obvezuju njegovu državu. Osim agenta svaka strana može u postupku biti zastupljena potrebnim brojem savjetnika i odvjetnika.

U slučaju institucionalne arbitraže postupak se može pokrenuti tužbom koja se upućuje tribunalu nakon što ga strane ustanove, kao i suprotnoj strani. U slučaju prigodne arbitraže same strane ili tribunal mogu odlučiti koja će od njih podnijeti prvo pamično pismo. Tribunal određuje rok za odgovor. Ako tome ima mjesta, tribunal može dati rokove za protuodgovor (repliku) i drugotnicu (dupliku) te ako se strane o tome slože, i za treći par odgovora.

Strane su u pismenom dijelu postupka dužne formulirati svoje zahtjeve i protuzahitjeve. One su u načelu dužne predočiti sve dokumente u potporu svojih zahtjeva u ovjerenom prijevodu na jeziku postupka. Svi njihovi ovjereni prijepisi dostavljaju se suprotnoj strani. Strane mogu predložiti tribunalu popis svjedoka i vještaka radi saslušanja, kao i uviđaj na neko mjesto.

Usmeni postupak, ako mu ima mjesta, vodi predsjednik ili nadarbitar. Taj se postupak u načelu vodi uz isključenje javnosti, osim ako tribunal uz pristanak strana ne odluči drukčije. O tijeku usmenoga postupka vodi se zapisnik koji potpisuju predsjednik i tajnik tribunala.

U usmenoj raspravi agenti, savjetnici i odvjetnici obrazlažu zahtjeve strana, a na zahtjev članova tribunala daju potrebna objašnjenja. Obavlja se i saslušanje svjedoka i vještaka koje su predložile strane i onih koje je tribunal pozvao *proprio motu*. Izvode se i dokazi.

Strane su u načelu dužne predložiti sve dokumente i pružiti sva objašnjenja koja tribunal od njih zatraži. Ako to ne učine, to se utvrđuje u zapisniku.

Nakon što da mogućnost objema stranama da pruže sva objašnjenja i predoče sve dokaze, predsjednik tribunala okončava usmenu raspravu. Tribunal potom u tajnom vijećanju pristupa odlučivanju o sporu i sastavljanju teksta presude.

3.7. Presuda

Presuda se donosi većinom glasova članova tribunala. Potpisuju je predsjednik i svi članovi tribunala. Ako članovi koji su glasovali protiv odbiju potpisati presudu, to se konstatira u njezinu tekstu, ali ne utječe na njezinu valjanost. Presuda mora sadržavati obrazloženje na kojemu je zasnovana.

Presuda se izriče na javnoj sjednici u prisutnosti strana. Ako se to ne učini, službeno se notificira stranama. Od trenutka izricanja ili notifikacije, ona pravno obvezuje strane.

Arbitražna presuda rješava spor konačno, osim ako se strane nisu unaprijed dogovorile o mogućnosti priziva nekom drugom tijelu (npr. Stalnom arbitražnom sudu ili Međunarodnom sudu u Den Haagu), što se događa iznimno rijetko.

Strane su na temelju pristanka danoga za arbitražno rješavanje dužne u dobroj vjeri i u cijelosti izvršiti presudu. Dakle, kao i glede izvršenja svakoga drugog ugovora, obvezatnost arbitražne presude temelji se na općem načelu prava *pacta sunt servanda*. Ako tribunal ne odredi rok za njezino izvršenje, strane su je dužne izvršiti bez nepotrebnoga odgađanja. Za tu svrhu dužne su izmijeniti postojeće ili donijeti nove zakone i druge propise, osigurati potrebna materijalna sredstva i donijeti potrebna sudske i druge odluke. Presuda obvezuje samo strane u sporu i za slučaj koji je riješila (*sententia jus facit inter partes*).

Moguće zahtjeve za tumačenjem izrečene presude strane će što je moguće u kraćem roku uputiti tribunalu koji ju je izrekao. Svaka strana može uputiti takav zahtjev jednostrano, a o njemu se obavještava suprotna strana. Tribunal će se okupiti u prijašnjem sastavu i, ako za to nađe opravdanja, može izreći presudu o tumačenju svoje prijašnje presude.

Neki propisi o arbitražnom postupku predviđaju razloge zbog kojih bi neka od strana mogla dokazivati ništavost presude. To je slučaj kada je ništav kompromis ili drugi ugovor o arbitraži, ako je tribunal izvršio bitno prekoračenje svoje nadležnosti, bilo glede predmeta spora ili osnove odlučivanja, ako presuda nije obrazložena, ako su povrijeđena bitna pravila postupka koja arbitražu čine suđenjem ili ako se može dokazati korupcija nekoga člana tribunala. Na stranu koja se poziva na ništavost presude pada teret dokazivanja.

U takvim slučajevima među stranama nastaje novi spor o valjanosti izrečene arbitražne presude. Taj bi se spor mogao riješiti zajedničkom odlukom strana o njegovu upućivanje na rješavanje pred drugi arbitražni tribunal ili pred neki stalni sud poput Međunarodnoga suda u Den Haagu. Ako toga pristanka nema, ostaje neriješen spor o meritumu predmeta spora, kao i onaj o valjanosti arbitražne presude. Oспорavanje valjanosti izrečenih arbitražnih presuda nisu bila veoma česta u praksi. Nešto se češće događalo da su strane izbjegavale izvršiti izrečenu presudu izravno joj ne osporavajući valjanost.

3.8. Sporedni (incidentni) postupci

U tijeku arbitražnoga postupka ili poslije njegova okončanja, tribunal može uz pristanak strana dopuštati neke sporedne postupke.

Otvoreno je pitanje može li tribunal propisati privremene mjere prije izricanja presude, bez prethodnoga pristanka objiju strana.

Uz pristanak strana tribunal bi mogao dopustiti, iako to nije dužan učiniti, intervenciju trećih država u parnicu. U takvome slučaju presuda bi obvezivala i državu interventa. Haška konvencija o rješavanju sporova, iz 1907. (članak 84(2)), predviđa pravo na intervenciju svih stranaka nekoga mnogostranoga ugovora koje nisu parnične strane kada je u postupku riječ o njegovu tumačenju. U takvom slučaju tumačenje sadržano u presudi obvezuje i državu interventa. Taj će se propis primijeniti jedino ako je predviđen u arbitražnom kompromisu ili ako kompromis na njega upućuje.

Strane mogu unaprijed predvidjeti mogućnost revizije presude na temelju naknadno utvrđenih činjenica koje strana koja se na njih poziva nije znala do izricanja presude, a neznanje se ne može pripisati njezinu nemaru. Nove činjenice moraju biti takve naravi da se pretpostavlja da bi utjecale na odluku tribunala. Takva strana dužna je uputiti zahtjev za reviziju presude istom tribunalu čim je doznala za te činjenice.

Statut Međunarodnoga suda u Den Haagu, kao i Stockholmska konvencija KESS – a, propisuju apsolutni rok zastare za podnošenje zahtjeva za reviziju od 10 godina od izricanja presude. Moguće je taj rok tumačiti i kao običajno pravilo arbitražnog postupka ako sporazum stranaka o tome šuti.

Teškoća se javlja što je nakon proteka od nekoliko godina teško ili nemoguće obnoviti tribunal u prijašnjem sastavu. Za ustanovljenje novog tribunala potrebna je međutim suradnja suprotne strane, koja može izostati čak kada je mogućnost revizije bila unaprijed predviđena. Ako se tribunal obnovi (ili se poslije pristanka obiju strana ustanovi novi), najprije će ispitati opravdanost zahtjeva za reviziju presude. Ako je ustanovi, može voditi novi postupak o meritumu presuđenog spora koji će okončati novom presudom.

4. HRVATSKO – SLOVENSKI ARBITRAŽNI SPOR

Sporazum o arbitraži između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Republike Slovenije (dalje u tekstu samo Sporazum) sastavljen je 4. studenoga 2009. godine u Stockholmu međunarodni ugovor i tog su ga dana potpisali predsjednici vlada Hrvatske i Slovenije, Jadranka Kosor i Borut Pahor. Sporazum je kao svjedok potpisao Frederik Reinfeldt, predsjednik Vlade Kraljevine Švedske.

Važnost tog Sporazuma je očigledna. I to stoga što rješenje spora o kojemu se radi treba postići primjenom upravo tog Sporazuma. Radi se o teritorijalnom sporu između dviju susjednih i novih država čija su samostalna i nezavisna formalna i faktična postojanja bila započela 25. lipnja 1991. godine i čiji su međunarodnopravni subjektiviteti nedvojbeno i u punoj mjeri ostvareni. Pri tome je vrijedno spomenuti da su se obje stranke u sporu po nekoliko puta jednostrano pismenim i usmenim izjavama 25. lipnja 1991., a i poslije toga datuma, jasno deklarirale da nemaju nikakvih teritorijalnih pretenzija prema susjednoj državi. Hrvatska i Slovenija članice su Ujedinjenih naroda i niza vladinih i nevladinih međunarodnih organizacija. Obje su države stranke Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora i obje su članice „obalne države“ (čl. 17. Konvencije 82), NATO-a i Europske unije.

Važnost Sporazuma za obje države u sporu je velika. Sve što je u vezi s teritorijem država, državnim područjima na kopnu i na moru, njezinim priznavanjem i poštivanjem, njezinim prostiranjem i njezinim granicama od osobite je i trajne važnosti za svaku državu, za njezin međunarodnopravni položaj i njezine legitimne interese.

U slučaju kad njihov teritorijalni spor bude riješen i uklonjen sudskim pravorijekom – u ovom sporu presudom Arbitražnog suda – on u diplomatskoj povijesti ostaje zabilježen. Spor o kojem se ovdje radi za obje je države prvi slučaj da su se međunarodnim ugovorom, konkretno tim Sporazumom, u svom teritorijalnom sporu podvrgle arbitražnom sudovanju i njegovu pravorijeku (čl. 7. (2) Sporazuma). Time obje stranke dokazuju svoj pozitivan odnos prema svojoj obvezi mirnog rješavanja međudržavnih sporova.

Spor je izazvan i nastao je 1993. godine dvama zahtjevima Republike Slovenije upućenima Republici Hrvatskoj i sadržanima u verbalnoj noti Republike Slovenije od 7. travnja 1993. godine.

Prvim zahtjevom Republika Slovenija traži da Hrvatska cijeli akvatorij Savudrijske vale (Piranskog zaljeva) prizna kao dio državnog područja Republike Slovenije. Taj je zahtjev

usmeno i pismeno, kratkoće radi, u javnoj komunikaciji nazivan „cjelovitost zaljeva“, dakako kao dijela državnog područja Republike Slovenije.

Drugim zahtjevom Republika Slovenija otvoreno i jasno traži da se njezino teritorijalno more izvan Piranskog zaljeva dotakne otvorenog mora. Taj se zahtjev najčešće nazivao „izlaz na otvoreno more“.

4.1. Memorandum Vlade Republike Slovenije o Piranskom zaljevu

Republika Slovenija polazi od činjenice da njena granica na moru s Republikom Hrvatskom, u okviru pravnog poretka nekadašnje SFR Jugoslavije, nije bila nikada određena i da je potrebno granicu na moru među novonastalim suverenim državama, nasljednicama bivše SFRJ — tj. Republike Slovenije i Republike Hrvatske — tek odrediti.

Republika Slovenija će se u rješavanju problematike određivanja granice na moru sa susjednom prijateljskom državom Republikom Hrvatskom ustrajno i dosljedno zauzimati za postizanje sporazumnog i za obje strane pravednog rješenja, miroljubivim sredstvima u skladu s načelima Osnivačke povelje Organizacije Ujedinjenih Naroda, Deklaracije o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i suradnji među državama u skladu s Osnivačkom poveljom Ujedinjenih Naroda i u duhu načela Konferencije o sigurnosti i suradnji u Europi i drugih međunarodnih akata koje je Republika Slovenija prihvatila prigodom priznanja.

Republika Slovenija naglašava važnost obostranih napora i suradnje u rješavanju navedene problematike i nužnost izbjegavanja incidenata u duhu jačanja dobrosusjedskih odnosa te političke i pravne stabilnosti u tom dijelu Jadrana. U tom smislu podržava stručni pristup kroz suradnju ekspertnih grupa poštujući načela i pravila međunarodnog prava.

Republika Slovenija se zauzima za očuvanje cjelovitosti Piranskog zaljeva pod njenim suverenitetom i jurisdikcijom i za izlaz na otvoreno more na temelju dopuštenih kriterija međunarodnog prava te uvažavanja specifične situacije Republike Slovenije.

Republika Slovenija polazi sa stajališta da je Piranski zaljev primjer sui generis, koji diktira isključivo uvažavanje s povijesnog naslova i drugih posebnih okolnosti i odlučno odbacuje uporabu kriterija srednje crte, koja bi značila u primjeru Piranskog zaljeva za Republiku Sloveniju nepravedno i beživotno rješenje i bila potpuno u suprotnosti s povijesnim i stvarnim stanjem u Piranskom zaljevu. Treba uzeti u obzir činjenicu, da je

Republika Slovenija izvršavala jurisdikciju i vlast u Piranskom zaljevu u bivšoj SFRJ i da je takvo stanje bilo i zatečeno pri proglašenju neovisnosti obiju država dana 25. lipnja 1991. „Glede takvog stanja sigurno je najprimjerenija uporaba načela uti possidetis, koje pravno potvrđuje stvarno izvršavanje vlasti Republike Slovenije kao bivše Republike u sastavu bivše SFRJ nad cjelovitim piranskim zaljevom.“

Takvo rješenje također odgovara načelu teritorijalnoga status quo, koji je jedno od temeljnih međunarodnopravnih načela, na koje se oslanja sadašnje europsko teritorijalno uređenje i čiju uporabu je utvrdila i Arbitražna komisija u okviru Konferencije o bivšoj Jugoslaviji. Kod toga Republika Slovenija upozorava da je svoju državnu suverenost na dotičnom području uspostavila u skladu s pravilima međunarodnog prava.

Republika Slovenija nije bila samo čuvar akvatorija Piranskog zaljeva u smislu nadzora policijskih organa, već je sve vrijeme gospodarski upravljala zaljevom i savjesno brinula za njegovu biološku ravnotežu i ekološku zaštitu u smislu očuvanja njegovih prirodnih bogatstava, te druga prirodna i kulturna nasljeđa Piranskog zaljeva kao cjeline.

Piranski zaljev je kao nedjeljiva cjelina već povijesno pripadao piranskoj općini i isključivo svestranom uporabi tamo živućeg stanovništva koje je bilo u stoljetnoj povijesti naseljeno isključivo s piranske strane, odnosno područja solana, koje su bile neodvojivi dio piranske općine.

Glede navedenih razloga Vlada Republike Slovenije predlaže Vladi Republike Hrvatske, da države na temelju ustanovljenih činjenica ekspertnih grupa nastave pregovore, pri čemu Republika Slovenija s obzirom na povijesne činjenice i kriterije posebnih okolnosti sačuva suverenitet i jurisdikciju nad Piranskim zaljevom kao cjelinom. Istovremeno neka eksperti nastave s pregovorima glede modaliteta provođenja režima u Piranskom zaljevu i pograničnim morskim područjima, koji će se temeljiti na dobrosusjedskim odnosima, odgovarati najmodernijim europskim standardima i pripomoći daljnjem razvijanju prijateljske suradnje među državama.

Glede granice na moru s Republikom Hrvatskom izvan Piranskog zaljeva Republika Slovenija isto tako zastupa stajalište da je s obzirom na specifičnost situacije potrebno uvažavati načelo pravednosti i s tim tzv. posebne okolnosti, koje donosi 12. članak Konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom morskom pojasu iz godine 1958. Republika Slovenija nesumnjivo ispunjava uvjete za korištenje toga instituta, pa spada u skupinu tzv. geografsko-zakinutih država koje zbog geografskog položaja ne mogu proglasiti svoje ekskluzivne ekonomske zone. Radi se o životnom pitanju stjecanja dovoljnih količina prirodnih izvora za preživljavanje slovenskog naroda. Republika Slovenija zato smatra da je

potrebno, u skladu s načelom pravednosti i uzimajući u obzir institut posebnih okolnosti, povući granicu s Republikom Hrvatskom tako, da bi se teritorijalno more Republike Slovenije bar na uskom odsjeku doticalo s otvorenim morem Jadrana.

Izlaz na otvoreno more bi Republici Sloveniji omogućavao nastavak nesmetanog izvršavanja međunarodno-pravno priznatog prava slobode ribolova na otvorenom dijelu Jadranskog mora i sprečavao mogućnost nastanka novih ribolovnih incidenata. Samo na taj način bi Republika Slovenija očuvala temelj za izvršavanje svoga prava komuniciranja sa svijetom, koje je do sada uvijek imala i koje je jedno između osnovnih prava svake suverene države.

Budući da je tim zahtjevima moguće udovoljiti, samo i jedino, tako da se Sloveniji pripoji dio teritorijalnog mora Hrvatske (ili/ i da se dio teritorijalnog mora Hrvatske pripoji otvorenom moru), dakle da se uveća državno područje Slovenije i smanji državno područje Hrvatske, bilo u korist Slovenije ili otvorenog mora. Republika Hrvatska oba je zahtjeva odbila i smatra ih teritorijalnim pretenzijama jasno usmjerenim protiv teritorijalnog integriteta državnog područja Hrvatske.

Spor se, dakle, sastoji u neslaganju Republike Hrvatske i Republike Slovenije u tumačenju i primjeni općega (univerzalnog) pozitivnog međunarodnog prava i, osobito, Konvencije 82.

Dok Republika Slovenija smatra i nastoji dokazati da njezina dva zahtjeva nisu u suprotnosti s međunarodnim pravom i s Konvencijom 82, Republika Hrvatska smatra da su zahtjevi Republike Slovenije u očiglednoj jasnoj suprotnosti s pozitivnim međunarodnim pravom, i to s kognitivnim normama.

4.2. Sadržaj Sporazuma

Preambula

Uobičajeno je početak teksta međunarodnih ugovora, uvodne rečenice iznad kojih se ne nalaze brojke i naslovi članaka, tzv. neoperativni dio ugovora, nazvati preambulom. U tom se dijelu ugovora najčešće izlaže motiv (motivi) sklapanja ugovora, zašto se sklapa, što se time želi postići.

Tako se navodi da su se Republika Hrvatska i Republika Slovenija podsjećajući na miroljubiva sredstva za rješavanje sporova navedena u članku 33. Povelje UN-a, potvrđujući svoju privrženost mirnom rješavanju sporova, u duhu dobrosusjedskih odnosa, odražavajući njihove vitalne interese, pozdravljajući pomoć koju je ponudila Europska komisija, sporazumjele da spor žele riješiti arbitražom.

Članak 1.

U čl. 1. Sporazuma stranke su odlučile uspostaviti Arbitražni sud. Tome nema prigovora. To je njihovo nedvojbeno pravo. To je cilj i svrha Sporazuma. Jer, to je, po ocjeni samih stranaka, u njihovu obostranom interesu i u skladu je s međunarodnim pravom. I preambula i članak 1. potvrđuju razumljivi motiv sklapanja Sporazuma: ostvariti mirno rješenje spora, podvrgnuti spor sudovanju i napustiti neuspjele pokušaje mirnog rješenja diplomatskim sredstvima.

Članak 2.

U svom čl. 2. Sporazum je odredio sastav Arbitražnog suda. Ako se stranke uzajamno tako dogovore, mogu same imenovati predsjednika i još dva člana tog Suda. To bi bilo u skladu s dominantnom doktrinom i praksom međunarodnog prava. Ako se ne uspiju dogovoriti u roku od 15 dana – što će najvjerojatnije i biti slučaj – tada će imenovanje tih triju članova Suda izvršiti predsjednik Međunarodnog suda u Haagu (dalje ICJ). U jednom i u drugom slučaju, bilo da imenovanje izvrše same stranke spora, bilo da ga izvrši predsjednik ICJ-a, osobe kandidirane za imenovanje moraju se birati isključivo s popisa kandidata. Taj će popis sastaviti predsjednik Europske komisije i član koji je zadužen za proširenje (proširenje članstva u EU). Takav način uspostave Suda ne mora se smatrati najpoželjnijim. Arbitražni sud koji će biti uspostavljen Sporazumom bit će donekle atipičan. U vladajućim shvaćanjima stručnjaka i nestručnjaka normalno je da stranke u sporu svojim sporazumom imenuju arbitre. U ovom će slučaju u sporu između jedne članice EU i jedne nečlanice EU arbitre imenovati dužnosnici EU.

Što se tiče dvojice članova tog Suda spomenutih u čl. 2(2)., ukoliko ih ne imenuju same stranke, imenovat će ih predsjednik Arbitražnog suda.

Činjenica je da cijeli Arbitražni sud – svih pet arbitara članova Suda – može biti sastavljen bez ikakvog uzimanja u obzir i sudjelovanja stranaka u sporu. To nije u skladu s

pojmom i riječju arbitraža, pogotovo ne s takvim Arbitražnim sudom u kojemu će najvjerojatnije sve članove imenovati funkcionari (dužnosnici, djelatnici) Europske unije. I to s popisa kandidata koji će također sastaviti isključivo dužnosnici EU.

Članak 3.

Naslov članka je „Zadaća Arbitražnog suda“. Navodi se, pod stavkom 1, da će Arbitražni sud utvrditi:

- a) tijek granice između Hrvatske i Slovenije
- b) vezu Slovenije prema otvorenom moru
- c) režim za uporabu morskih područja.

Iz gore navedenog u članku 3. može se razumjeti da su sva tri zadatka zadaća Suda, ali se ne radi o jednome već o tri zadatka. Preciznost pravnog teksta mora navedene zadatke razlikovati. Jedan će se od zadataka, možda moći izvršiti a ostali možda neće biti moguće izvršiti. U tom slučaju će se jasno pokazati nepreciznost Sporazuma.

Članak 4.

U članku 4. pod naslovom „primjenjivo pravo“ Sporazum određuje što Arbitražni sud ima primijeniti u izvršenju svoje zadaće (čl. 3. Sporazuma). Odgovor na to pitanje nije posve jednostavan, jer Sud pri tome mora razlikovati radi li se o utvrđivanju iz članka 3 (1)(a) ili o utvrđivanju iz članka 3. (1)(b) i (c).

Ako se, dakle, radi o utvrđivanju tijeka granice na kopnu i na moru (čl. 3 (1) (a)), tada Sud ima primijeniti pravila i načela međunarodnog javnog prava za utvrđivanje te granice između Hrvatske i Slovenije.

Ako se, međutim, radi o utvrđivanju veze Slovenije prema otvorenom moru i utvrđivanje režima za uporabu relevantnih morskih područja, i u tom slučaju Sud ima primijeniti međunarodno pravo. Autori Sporazuma vjerojatno su smatrali da u tom slučaju nije dovoljno primijeniti samo norme (pravna pravila) pozitivnog međunarodnog prava. Zato su u članku 4. Sporazuma kao „primjenjivo“ pravo dodali još i „pravičnost i načelo

dobrosusjedskih odnosa u svrhu postizanja poštenog i pravednog rezultata uključujući i sve relevantne okolnosti za utvrđivanja navedena u čl. 3. (1)(b) i (c)“.

Sporazum u članku 4. zaista iscrpno određuje što sve osim normi međunarodnog prava Sud treba primijeniti da bi se shvatilo, otkrilo i „utvrdilo“ što je, zapravo, točno ta „veza“ Slovenije prema otvorenom moru. Jer to, zaista, nije jasno. Iz samog teksta Sporazuma to se ne može plauzibilno izvesti. Može se samo zabilježiti da autori teksta smatraju da ta „veza“ još ne postoji. Da ta „veza“ postoji, Sud je ne bi trebao „utvrditi“. Slično je i s riječju „režim“. Jer režimi za „uporabu relevantnih morskih područja“ postoje. Naime, Konvencija 82 sadrži režime za „relevantna područja“. To je upravo i bio jedan od njezinih glavnih ciljeva.

Članak 5.

On kaže da nijednome dokumentu ni postupku poduzetome jednostrano od bilo koje strane nakon 25. lipnja 1991. neće biti pridani pravni značaj pri izvršavanju zadaća Arbitražnog suda niti će obvezivati bilo koju stranu u sporu, te ni na koji način ne može prejudicirati odluku. Važno je samo da se odredba ovog članka krajnje rigorozno, beziznimno i jednako primjenjuje na obje strane u sporu.

Članak 6.

POSTUPAK

(1) Svaka stranka podnijet će podnesak Arbitražnome sudu u roku od dvanaest mjeseci. Svaka stranka ima pravo odgovoriti na podnesak druge stranke unutar roka koji odredi Arbitražni sud.

(2) Ako nije predviđeno drugačije, Arbitražni sud provodi postupak prema Fakultativnim pravilima Stalnog arbitražnog suda za arbitražu u sporovima između dviju država.

(3) Arbitražni sud može zatražiti stručni savjet i organizirati usmene rasprave.

(4) Arbitražni sud će, nakon konzultacija sa strankama, bez odlaganja odlučivati o svim postupovnim pitanjima većinom glasova svojih članova.

(5) Postupak je povjerljiv i vodi se na engleskome jeziku.

(6) Stranke određuju zastupnike koji će djelovati kao posrednici između njih i Arbitražnog suda. One mogu osigurati i pravnu potporu za svojega zastupnika.

(7) Arbitražnom sudu pomaže tajništvo. Troškove Arbitražnog suda u jednakim dijelovima snose stranke. Stranke pozivaju Europsku komisiju da osigura tajničku pomoć Arbitražnom sudu. Mjesto arbitraže je Bruxelles, Belgija.

(8) Arbitražni sud može, u bilo kojem stadiju postupka, uz pristanak objiju stranaka, pružiti im pomoć u postizanju prijateljskog rješenja.

U ovom članku sporne su točka 3. i 5. Točka 3. daje mogućnost Arbitražnom sudu da zatraži stručne savjete kao i mogućnost organiziranja usmene rasprave. Ti zahtjevi ne bi sami po sebi bili neprihvatljivi, međutim, Sporazum je već odredio da će suci – arbitri biti priznati stručnjaci međunarodnog prava. Točka 5. određuje da je postupak povjerljiv. Ponekad se može opravdano prihvatiti da se postupci pred sudskim tijelima vode kao „povjerljivi“, ali nije sasvim jasno koji razlog može opravdati da se cjelokupni postupak od početka od kraja vodi „povjerljivo“.

Članak 7.

Sadržaj članka 7. prihvatljiv je. Osobito je opravdana odredba da u odluci Suda valja navesti razloge na kojima se pravorijek temelji. A odredba da uz odluku Suda „... neće biti priložena pojedinačna ili odvojena mišljenja“ razumljiva je s obzirom na sastav i broj članova Arbitražnog suda.

Članak 8.

Sadržaj članka 8. obuhvatan je i radikalniji te ga treba smatrati i opravdanim. Naime, Sud treba biti slobodan i samostalan u svome suđenju, te se držati samo pozitivnog kogentnog međunarodnog prava i savjesti svojih članova.

Članak 9.

Članak 9. bespredmetan je nakon što su pregovori o pristupanju Europskoj uniji okončani i zaključeni.

Članak 10.

Ovaj članak Sporazuma sadrži korektnu i prihvatljivu odredbu

Članak 11.

U članku 11. se ponavlja stav po kojem u rješavanje dvostrukog teritorijalnog spora dviju država nije potrebno da neki treći faktor igra važnu ulogu.

Ovaj Sporazum u cjelini ne zaslužuje dobru ocjenu, osim njegovog motiva a taj je da se spor podvrgne sudskom arbitražnom rješenju. Sa samim Sporazumom ne možemo biti zadovoljni, ali samu odluku obiju strana da sklope Sporazum treba ocijeniti kao politički i pravno dobar i korektan put u ostvarenju obostranog interesa. Od svih prigovora upućenih Sporazumu najteži je svakako onaj upućen članku 3. Dio tog članka najviše se udaljava od pozitivnog međunarodnog javnog prava i Konvencije 82. Taj dio Sporazuma i njegove posljedice su trebale odigrati najvažniju ulogu u sudbini ovog spora i njegovu rješavanju. Zaista je teško naći pravu riječ za taj dio teksta Sporazuma. Teško je ne uočiti prozirnost namjere da se olakša udovoljavanje zahtjevima jedne ugovorne stranke na štetu druge ugovorne stranke. A pri tom bi udovoljavanju protupravnim zahtjevima bilo, naravno, nemoguće izbjeći kršenje međunarodnog prava i Konvencije 82. Pri svemu tome nemoguće je zaniijekati činjenicu da se radi o Sporazumu, međunarodnom ugovoru, u kojem je Hrvatska jedna od ugovornih strana.

4.3. Povlačenje Republike Hrvatske iz arbitražnog spora

29. srpnja 2015. godine saborski su zastupnici jednoglasnom odlukom podržali prijedlog zaključka Vlade, kojim se nalaže Vladi da pokrene proces napuštanja arbitražnog sporazuma sa Slovenijom. Razlog je bio taj što se ocjenjuje da Arbitražni sud nije u mogućnosti na način koji se očekuje od neovisnog i stručnog međunarodnog suda, ispuniti svoje zadaće.

“Javno objavljeni razgovori člana Arbitražnog suda kojeg je imenovala Slovenija i zastupnice Slovenije, za koje je potvrđeno da su vjerodostojni otkrivaju da su temeljna načela arbitražnog postupka, načela poštenja, zakonitosti, neovisnosti i vjerodostojnosti, sustavno i teško prekršena, i to na štetu Hrvatske”, kaže se u obrazloženju.

Prekršena su i pravila i povjerljivost postupka, drži vlada i zato je predložila zaključak kojim ju je Sabor obvezao “na pokretanje postupka za prestanak Sporazuma o arbitraži između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Republike Slovenije potpisanog 4. studenoga 2009., koji je na snazi od 29. studenoga 2010.”.

Za donošenje bile su potrebne dvije trećine svih zastupnika u Hrvatskome saboru, a glasovao je 141 zastupnik.

U Sloveniji, s druge strane tvrde kako nema potrebe za tako drastičnim potezima hrvatske Vlade, iako je jasno vidljivo iz objavljenih razgovora člana Arbitražnog suda kojeg je imenovala Slovenija da je došlo do nepovratnog narušavanja povjerenja između stranaka. Unatoč svemu, slovenski premijer Miro Cerar tvrdi kako Hrvatska strana u skladu s međunarodnim pravom i pravilima samog arbitražnog suda, ne može istupiti jednostrano iz tog procesa. Vlada republike Slovenije, imenovala je novog člana Arbitražnog suda, iako je Vlada republike Hrvatske svog člana povukla, te očekuje da se spor oko Savudrijske vale, dalje nastavi pred Arbitražnim sudom.

5. ZAKLJUČAK

Arbitraža je jedan od najznačajnijih, najprimjerenijih i najprimjenjivijih metoda za rješavanje sporova. Etimološko značenje riječi arbitraža vezuje se za latinsku riječ *per arbiter*, što u prijevodu znači izabrani sudac, odnosno za riječ arbitare, koja znači presuđivanje u svojstvu izabranog sudca. Arbitraža je posebna metoda rješavanja sporova, za koji se angažira jedan ili više neutralnih i kompetetnih osoba, o čijem su se izboru strane u sporu prethodno sporazumjele, radi donošenja pravedne, nepristrane i za slučaj prihvaćanja pravnoobvezujuće odluke, kojom se nastali spor pravosnažno okončava.

Prije donošenja odluke arbitraža se trudi strane u sporu uvjeriti da je u njihovom interesu da sporna pitanja riješe sporazumno, uz neophodnu pomoć i angažiranje arbitara.

Arbitraža rješava spor u skladu sa pravilima koje same stranke odrede. Ukazujući joj povjerenje, one su unaprijed izrazile i spremnost da prihvate njenu odluku. Ta odluka, ponekad, ne predstavlja maksimalno ostvarenje njihovih zahtjeva, ali zato ni ne ruši temelje njihovog budućeg poslovanja. Stranke osjećaju da bolje štite svoje interese u arbitražnom postupku, gdje samostalno imenuju arbitre - stručnjake za pitanja koja su među njima sporna i gdje slobodno odlučuju o materijalnom i procesnom pravu koje će se primijeniti na rješavanje spora.

Međutim arbitraža predstavlja način za rješavanje sporova između država i drugih međunarodnih subjekata od strane izabranih sudaca koji na osnovu poštovanja prava donose obaveznu, i po pravilu, konačnu presudu za strane u sporu.

LITERATURA

1. Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo 2*, Zagreb, 2012.
2. Degan, V. Đ., *Međunarodno pravo*, Zagreb, 2011.
3. Lapaš, D., *Pravo međunarodnih organizacija*, Zagreb, 2008.
4. Sesar, M. Praktikum arbitražnog prava.
URL:http://www.pravst.hr/dokumenti/dokpdf_praktikum_arbitrazno_pravo.pdf
5. Jelić, N. Arbitraža u međunarodnom pravu. URL: <http://ipf.rs/medjunarodno-pravo/medunarodno-javno-pravo/arbitraza-u-medunarodnom-pravu/>
6. URL:<http://www.vecernji.ba/hrvatska-vlada-odlucila-prekidamo-sporazum-o-arbitrazi-sa-slovenijom-1017040>